

ПРОВИНЦИЈСКИ ТИМОВИ ЗА РЕКОНСТРУКЦИЈУ У АВГАНИСТАНУ И МОДЕЛ АНГАЖОВАЊА ОРУЖАНИХ СНАГА ЧЕШКЕ РЕПУБЛИКЕ

Марко Савковић^{*}
Зоран Кучековић^{**}

Провинцијски тимови за реконструкцију представљају значајну иновацију у пракси постконфликтне стабилизације и реконструкције. Те цивилно-војне структуре, одговорне војном команданту на терену, настале су у контексту „неуспеле“ државе, где се од снага *ISAF* очекује да поред традиционалне функције неутралисања оружане претње поретку који се успоставља, истовремено обезбеде поновну изградњу основне инфраструктуре, која је неопходна како би се унапредио свакодневни живот становништва. Међутим, рад тих тимова обележен је бројним контроверзама, од којих се најзначајније тичу природе њиховог ангажовања и уласка у простор „резервисан“ за (међународне) хуманитарне организације. Какви се изазови постављају пред елементе тимова упућене у Авганистан, посведочиће студија случаја ангажовања оружаних снага Чешке Републике, али и искуства других држава.

Кључне речи: *Провинцијски тимови за реконструкцију, PRT, Авганистан, очување мира, наметање мира, изградња државе, постконфликтна стабилизација, реконструкција, САД, Чешка Република, оружане снаге.*

^{*} Аутор је истраживач сарадник Центра за цивилно-војне односе у Београду.

^{**} Аутор је студент последипломских студија глобалне и националне безбедности на Факултету политичких наука Универзитета у Београду.

Концепт провинцијских тимова за реконструкцију (*PRTs – Provincial Reconstruction Teams*), који су у Авганистану прве операционализовале оружане снаге Сједињених Америчких Држава (САД), настао је стицајем више околности. Суверенитет државе на чијој се територији одвија операција подршке миру не представља више апсолутну вредност. Теоријска расправа о томе да ли је примарни задатак снага које учествују у операцији да осигурају безбедност (*стабилизацију прилика*) или да обнове инфраструктуру неопходну за развој (*реконструкцију*), довела је до синтезе та два задатка у пракси. Хуманитарна и свака друга помоћ политизиована је тако да представља средство на путу ка остварењу политичког циља.¹ Особености Авганистана као простора ангажовања представљале су посебан изазов за снаге САД. Као држава која се деценијама налази у стању грађанског рата, Авганистан не поседује структуре и не познаје норме које су потребне да би се успоставила ефективна власт, која ће осигурати основ за даљу реконструкцију. Зато пут до остварења прокламованих циљева „Операције истрајна слобода“ (*Operation Enduring Freedom*) није могао да буде конвенционалан. Дакле, ако су *PRTs* резултат развоја теоријске расправе о томе који су начини изградње мира примењиви у којој ситуацији и да ли је доктрина хуманитарног интервенционизма превазиђена, контекст Авганистана био је пресудан за њихов настанак.² Теоријско оправдање понудила је неоконзервативна идеологија, према којој се превентивна употреба силе сматра оправданом ако је њен циљ обезбеђење процеса демократизације.

Дефиниција концепта *PRTs*

Провинцијски тимови за реконструкцију представљају цивилно-војне организације формиране на начин који допушта ангажовање у окружењу насталом непосредно по окончању отворених непријатељстава.³ Њихов настанак, међутим, не представља револуцију, већ еволуцију у цивилно-вој-

¹ Chris Sidell, 2008, “The Origins of the Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan”, submitted in partial fulfillment of the MA degree in Development and Emergency Practice, Oxford Brookes University, <http://www.brookes.ac.uk/schools/be/research/cendep/dissertations/ChrisSidell.pdf> (приступљено 2. јуна 2009), стр. 2.

² Исто.

³ US Army Combined Arms Center website, Center for Army Lessons Learned, “Afghanistan Provincial Reconstruction Teams (Appendix B)”, <http://usacac.army.mil/cac2/call/docs/07-34/annex-b.asp> (приступљено 4. јуна 2009).

ним пословима и операцијама. Тако аутори попут Бордерса ангажовање оружаних снага САД у реконструкцији ратом разорене Западне Европе и Јапана сматрају историјском претечом *PRTs*.⁴ Садржајно, тимови су одређени „Доктрином за заједничке цивилне послове“ Здружених генералштабова оружаних снага САД, прецизније табелом „Додатне карактеристике активности у цивилним пословима“.⁵ У том документу дефинисана је позиција јединица за цивилне послове (*civil affairs, CA*), формираних и обучених да посредују између војних и цивилних власти, са циљем да предупреду сукобе. Та јединица у пракси САД није борбена формација, упркос томе што њен састав чине професионални војници. Ради се о војницима чија је војноевиденцијска специјалност – ВЕС (еквивалент *MOS – Military Occupational Specialty*) битно другачија.⁶

У априлу 2002. године председник САД тражио је од своје Администрације да предложи начин за обнову Авганистана, скрећући пажњу на историјски успех „Маршаловог плана“, у чијој су примени важну улогу одиграле и оружане снаге САД. Неколико месеци касније Администрација је одговорила предлогом да се формирају мали елементи чији би циљ био да „прошире ефекат“ операције *ISAF*.⁷ Министарство одбране, Министарство спољних послова и Агенција САД за међународни развој (*USAID*) заправо су развили концепт цивилно-војних тимова који би били распоређени по целом Авганистану. Названи „Коалиционе хуманитарне ћелије за везу“ (енгл. *Coalition Humanitarian Liaison Cell*, скраћено *CHICLET*), ти тимови се попуњавају војницима одговарајуће војноевиденцијске специјалности. Очекивало се да они одговоре на задатке хуманитарног карактера, спроведу пројекте реконструкције ограничене по величини и успоставе однос сарадње са Мисијом Уједињених нација за помоћ у Авганистану (*UNAMA*).

Убрзо затим постали су познати под називом „Здружени регионални тимови“ (ЗРТ, енгл. *Joint Regional Teams*). Њихову структуру чиниле су три компоненте, од којих је прва Тим за цивилне послове. Примарни задатак тог тима била је реализација тзв. „пројеката брзог ефекта“ (енгл. *Quick Impact Projects*). Другу компоненту чинио је Центар за цивилно-војне операције

⁴ Robert Borders, 2004, “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: A Model for Post-Conflict Reconstruction and Development”, *Journal of Development and Social Transformation*, Vol. 1, <http://stabilization.developmentgateway.org/uploads/media/stabilization/borders.pdf> (приступљено 1. јуна 2009), стр. 7.

⁵ Документ је доступан на линку http://www.dtic.mil/doctrine/jel/new_pubs/jp3_57_1.pdf (приступљено 4. јуна 2009).

⁶ Бордерс, стр. 8.

⁷ Michael J. Dziedzic and Michael K. Seidl, 2005, “Provincial Reconstruction Teams and Military Relations with International and Nongovernmental Organisations in Afghanistan”, USIP Special Report 147, <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr147.pdf> (приступљено 3. јуна 2009), стр. 3.

(енгл. *Civil-Military Operations Center*), задужен да препозна задатке на којима је ангажовање цивилно-војних тимова било могуће и потребно. У новембру 2002. године председник Авганистана Карзаи лично је захтевао да назив ЗРТ буде промењен у *PRTs*, будући да „регионима управљају господари рата (енгл. *warlords*), а провинцијама гувернери“.⁸

NATO је преузео команду над *ISAF* 2003. године и недуго затим УН су прошириле мандат тих снага и на територије изван регије престонице. Први корак у том ширењу представљало је преузимање Кундуза, који је из окриља Коалиције прешао у надлежност *PRTs*. Током наредне две године мисија је прошена даље на север и запад земље, да би се 2006. *ISAF* проширио и на југ, „ојачан“ редефинисаним правилима ангажовања (*Rules of Engagement, RoE*), која су му омогућавала спровођење снажнијих операција. Коначно, 5. октобра 2006. године, *ISAF* је добио овлашћења и над сектором Исток, чиме су комбиноване здружене снаге које су стационарне на том простору по први пут потпале под команду Врховног штаба *ISAF*.

На основу претходно наведеног јасно је да авганистански *PRTs* представљају интегрисане цивилно-војне структуре, које су попуњене људством из земаља учесница *ISAF* и које функционишу на нивоу једне провинције, али у појединим случајевима и више њих. Потреба за њиховим ангажовањем проистиче из недовољног капацитета управе новоформиране авганистанске власти, које имају ограничен домашај ван регије Кабула, што провинције чини рањивим на утицаје талибана и, уопште, подложним појави екстремизма. Због тога је осмишљен тај нови модел управљања кризом, који поред „традиционалне“ функције неутралисања претњи стабилном и безбедном окружењу, поседује вештине потребне да одређени аспекти концепта људске безбедности буду остварени, као што су изградња инфраструктуре и успостављање политичког система.

Задаци, циљеви и операционализација концепта *PRTs*

Рад *PRTs* компликује чињеница да су активности реконструкције широко постављене, будући да подразумевају унапређење свих аспеката управљања у држави која се „изграђује“. „Изградња државе“ нашла се у првом плану после интервенције САД у Авганистану и Ираку и она, као процес, укључује све интелектуалне и материјалне подстицаје који пристижу споља, са циљем стварања

⁸ John D. Drolet, 2006, “Provincial Reconstruction Teams: Afghanistan vs. Iraq – Should We have a Standard Model?”, USAWC Strategy Research Project, <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/ksii333.pdf> (приступљено 5. јуна 2009), стр. 4–5.

(модерне) државе (која функционише).⁹ Зато у активности *PRTs* спадају и обука државних службеника, осигурање јавне безбедности ангажовањем на полицијским задацима, подршка цивилном друштву активном у локалној заједници и рад на промоцији владавине права. Суочени са тако постављеним задатком, планери су *PRTs* учинили високо флексибилним. Због тога данас постоје значајне варијације у њиховој структури, величини и задацима.

Провинцијским тимовима за реконструкцију управља више чланица НАТО, под контролом штаба *ISAF*. На самом почетку развоја, представљали су начин да се „подели терет“ учешћа у операцији коју су предводиле САД, али и начин да се ефекти операције *ISAF* „осете“ изван Кабула. Велика Британија је прва чланица Коалиције, након САД, која је конституисала сопствени *PRT* у месту Мазар-и-Шариф. Немачка је убрзо преузела одговорност за рад тима у Кундузу.¹⁰

Разлике у приоритетима рада, настале због тога што тимовима управљају различите државе, у пракси су водиле настајању три модела *PRT*. Тако састав *PRT* оружаних снага САД чини 80 људи, од којих су троје, највише петоро, цивили. Њиховим активностима управља војни командант. У раду су усредсређени на примену поменутих „пројеката брзог ефекта“. Активни су у изразито нестабилним јужним и источним подручјима Авганистана.

Састав *PRT* под заставом Велике Британије има до 100 људи, од чега су тридесеторо цивили. Тимом управља цивилни командант. Примарни циљ јесте „изградња локалних капацитета“.¹¹ Попут америчких *PRT*, оспособљени су да раде у окружењу које је нестабилно и у значајној мери непријатељски расположено према коалиционим снагама.

Најзад, немачки модел *PRT* има у свом саставу чак 400 људи, од којих су (свега) двадесеторо цивили. Не постоји један командант, већ два команданта у оквиру „двоглаве“ војне и цивилне линије командовања.¹² Приоритет у раду *PRT* под немачком заставом јесте стварање претпоставки за развој који је одржив. Тако постављен, немачки *PRT* ангажован је у подручјима Авганистана која су релативно мирна.

Три основна задатка *PRTs* у Авганистану јесу „унапређење безбедности, ширење домета ефективне централне власти и посредовање у обнови подруч-

⁹ Jörn Gravingholt, Stefan Gänzle and Sebastian Ziaja, 2009, “The Convergence of Peacebuilding and State Building: Addressing a Common Purpose from Different Perspectives”, German Development Institute Briefing Paper No. 4, стр. 2.

¹⁰ Robert M. Perito, 2005, “The US Experience with Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: Lessons Identified”, USIP Special Report 152, <http://www.usip.org/pubs/specialreports/sr152.pdf>, стр. 3.

¹¹ Princeton University, Woodrow Wilson School of Public and International Affairs workshop, 2008, “Provincial Reconstruction Teams: Lessons and Recommendations”, стр. 5.

¹² Исто.

ја која се сматрају приоритетним“.¹³ Дакле, на самом почетку, *PRTs* је требало да помогну изградњу капацитета централне власти, како би она била у стању да управља удаљеним подручјима која су се отргла њеној контроли. Тиме су они постали оруђе којим се желело да се надгледа и посредује у свему, али које истовремено не постиже ниједан циљ од виталне важности за исход саме операције.¹⁴ При том, први *PRTs* су искључиво зависили од средстава Министарства одбране САД. Мада је хоризонтална сарадња извршних органа власти била један од предуслова њиховог успешног рада, приоритети политике одбране односили су превагу. Председничка директива бр. 44, којом се Министарству спољних послова САД поверава управа над цивилном компонентом *PRT*, није изменила равнотежу моћи.¹⁵ Реч је о примарно војном подухвату.

На терену, реалност окружења захтевала је од команданата *PRT* да се брзо прилагођавају. У више наврата цивилна компонента била је задужена да помаже рад неформалних група које су служиле као место посредовања између племенских вођа у сукобу. Тако су у месту Гардез *PRT* и *UNAMA* могле да подрже одржавање редног скупа, где се на једном месту нашло више од сто племенских вођа, званичника локалних власти и представника централних власти у Кабулу, како би расправљали о пројектима обнове. У Џалалабаду су радни скупови попримили карактер редовних састанака са верским достојанственицима, студентима универзитета и племенским вођама. Након нерета у мају 2005. године, изазваних информацијом да оружане снаге САД при испитивању осумњичених за тероризам вређају достојанство Курана, ти састанци су помогли да се смање тензије.¹⁶

Британски *PRT* постигао је успех у својој зони одговорности зато што је његов командни кадар у сваком тренутку био спреман да се консултује са релевантним актерима и саслуша савет изван линије командовања. Ипак, важнији елементи британског успеха били су постојање ефикасне хоризонталне сарадње између извршних органа укључених у рад *PRT*, дубоко разумевање развоја догађаја у локалној заједници и, најзад, снажан наступ према побуњеницима, комбинован са ослањањем на просторно и временски продужене патроле, чији је циљ било стицање наклоности домаћег становништва.¹⁷

¹³ Department of State – Office of the Coordinator for Stabilization and Reconstruction; Department of Defense – Joint Center for Operational Analysis and U.S. Joint Forces Command; U.S. Agency for International Development – Bureau for Policy and Program Coordination, 2006, “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: An Interagency Assessment”, стр. 8.

¹⁴ Michael M. McNerney, 2006, “Stabilization and reconstruction in Afghanistan: are PRTs a model or a muddle”, *Parameters*, Vol. 35 No. 4, стр. 36.

¹⁵ Perito, стр. 8

¹⁶ “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: An Interagency Assessment”, стр. 8.

¹⁷ Peter Viggo Jakobsen, 2005, “*PRTs in Afghanistan: Successful but not sufficient*”, Danish Institute for International Studies Report No. 6; http://www.diiis.dk/graphics/Publications/Reports2005/pvj_prts_afghanistan.pdf (пр-иступљено 6. јуна 2009), стр. 32.

Све то потврђује да у саставу *PRTs* учествују сви они актери који и у матичној држави имају улогу у политици постконфликтне стабилизације и реконструкције. Затим, у раду *PRTs* морају да буду присутни појединци који су обучени да помогну у сваком аспекту развоја локалних органа власти. Тако, поред поменутих оружаних снага и представника извршних органа власти, на једном месту морају да буду присутни и верски, племенски, грађански лидери у датим заједницама. Идеалан *PRT* укључиће и дипломате, стручњаке за израду предлога практичне политике, експерте у домену владавине права, као и људе са искуством у процесима изградње институција.¹⁸

Према доктрини оружаних снага САД, циљ активности *PRTs* је увећање ефективности и легитимности изабраних органа власти, уз истовремено смањење ефективности и легитимности оних актера који се за власт боре изван система, служећи се насиљем, како приказује табела 1.¹⁹

Табела 1 – Корелација ефективности и легитимности централних власти²⁰

ЕФЕКТИВНОСТ	Висока	Средња стабилност	Висока стабилност
		<ul style="list-style-type: none"> ○ Ауторитаран (репресиван) режим ○ Становништво не подржава централну власт ○ Становништво је подложно утицају екстремних идеологија 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Централна власт је снажна ○ Становништво подржава централну власт ○ Становништво је отпорно на утицај екстремних идеологија
	Ниска	Ниска стабилност	Средња стабилност
		<ul style="list-style-type: none"> ○ Централна власт је слаба ○ Становништво не подржава централну власт ○ Становништво је подложно утицају екстремних идеологија 	<ul style="list-style-type: none"> ○ Централна власт је слаба ○ Становништво подржава централну власт ○ Становништво је егзистенцијално угрожено
		Ниска	Средња
			Висока
		ЛЕГИТИМНОСТ	

¹⁸ Drolet: стр. 3.

¹⁹ US Army Combined Arms Center website, Center for Army Lessons Learned, "Afghanistan Provincial Reconstruction Teams (Appendix A)", <http://usacac.army.mil/cac2/call/docs/07-34/annex-a.asp> (приступљено 3. јуна 2009).

²⁰ US Army Combined Arms Center website, Center for Army Lessons Learned, "Afghanistan Provincial Reconstruction Teams (Appendix A)", <http://usacac.army.mil/cac2/call/docs/07-34/annex-a.asp> (приступљено 3. јуна 2009).

У Авганистану је 2008. године деловало укупно 25 *PRTs*, под управом НАТО/ISAF. Од тога, 12 се налазило под заставом САД. Дакле, амерички модел је доминантан. Међутим, чак ни тимови под командом једне државе, у овом случају САД, нису уједначени по саставу. Команда комбинованих снага САД (*Combined Forces Command*) развила је због тога модел који се настоји опонашати на терену. Тако, официр који командује *PRT* има чин потпуковника. Под његовом командом, у идеалним околностима, налази се 82 војника и цивила. Укључен је и представник Министарства унутрашњих послова Авганистана и троје до четворо преводилаца. Цивилни експерти долазе из Министарства спољних послова, Министарства пољопривреде САД, као и *USAID*.²¹

Амерички модел састава *PRT*:²²

- командант *PRT* и његов штаб;
- 2 тима за цивилне послове Копнених снага САД, са по четири војника;
- одељење војне полиције, са три војника;
- одељење за психолошке операције;
- одељење за деминирање;
- обавештајно одељење;
- санитетско одељење;
- одељење заштите снага (вод пешадије до 40 војника);
- административно особље;

Аргументи против примене концепта *PRTs*

Може се рећи да су *PRTs* постали неизоставни део операција подршке (изградње) мира. Међутим, постали су и предмет критике, и то због: магловитости у погледу циља, константног приоритета војних циљева у односу на циљеве развоја, неуспеха у интерној координацији и комуникацији са актерима који су у матичној држави укључени у процес постконфликтне реконструкције и неуједначености у опремању, обуци и попуни, што произилази из различитог виђења њихове сврхе. Све то одражава се на њихову ефикасност.²³

Задаци PRTs су широко постављени. Управо због тога међу представницима међународних и невладиних организација које су активне на подручју где делују *PRTs* временом је настала конфузија око тога шта ти тимови треба да раде, односно где су границе њиховог ангажовања.²⁴ Владе др-

²¹ Perito: стр. 4.

²² Исто: стр. 5.

²³ "Provincial Reconstruction Teams: Lessons and Recommendations", стр. 5,

²⁴ "Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: An Interagency Assessment", стр. 9,

жава које су развиле сопствене *PRTs* критиковане су да користе помоћ у реконструкцији како би постигле стратешке циљеве политике. Са становишта организација које пружају хуманитарну помоћ тако нешто је недопустиво, јер је темељни принцип њихове активности да се помоћ пружа свима којима је потребна, без политизације.²⁵ Прагматичан одговор гласио би да у питању и јесте политички процес. Изградња државе захтева не „само“ успешан одговор на ургентне задатке хуманитарног карактера (обезбеђење воде за пиће, хране, смештаја и здравствене заштите лица угрожених ратним дејствима), већ и, пре свега, (поновно) успостављање реда и безбедности, те изградњу капацитета централне власти све док не буде остварена легитимна самоуправа која располаже свим прерогативима суверености.²⁶

Неодређеност у погледу циља узрокована је тешкоћама које настају када се жели у теорији успоставити разлика између „изградње мира (подршке миру)“ и „изградње државе“. Док је изградња државе од изузетног значаја за вредности мира, (људске) безбедности и (настанак) оквира социоекономског развоја заснованог на правилима, она не представља циљ сам по себи. Заправо, „циљ очувања мира на другој страни је да доведе до елемента без којих је одрживи развој незамислив, како за појединце тако и ентитет који чине; што значи да је исправно посматрати мир као коначни циљ [...] пре него инструмент“.²⁷

Неслагање међународних (хуманитарних, невладиних) организација са радом PRTs Бордерс је свео на шест тачака.²⁸ Најпре, како је већ речено, *PRTs* у свом раду нарушавају принцип да помоћ не сме да буде политизована, односно да мора бити пружена на непристрасан начин. Затим, својим активностима *PRTs* „нарушавају простор“ који цивилно друштво традиционално сматра својим. На трећем месту, употреба војника у пројектима хуманитарне помоћи брише линију раздвајања између њих и лица која нису борци, а активна су у пројектима цивилног друштва, доводећи их у већи ризик од постојећег. Потом, *PRTs* коштају, што поскупљује помоћ коју пружају невојне организације. Пето, оружане снаге немају капацитете који су потребни за успех у јавној дипломатији. На крају, оружане снаге усвајањем концепта *PRTs* излазе из традиционалне улоге актера који гарантује безбедност.

Проблем приоритета такође је последица неразумевања разлике између „изградње мира“ и „изградње државе“. Децентрализација, увођење универзалног опорезивања и борба против корупције важни су кораци у процесу изградње државе. Међутим, разоружање, демобилизација и реинтегра-

²⁵ Бордерс: стр. 5.

²⁶ Исто.

²⁷ Gravingholt, Gänzle and Ziaja: стр. 2.

²⁸ Бордерс: стр. 5–6.

ција (DDR – *disarmament, demobilisation, and reintegration*) и пружање хитне хуманитарне помоћи први су кораци у изградњи мира.²⁹ Контекст Авганистана је постконфликтан, али се у њему ипак покушава консолидовати демократија. Зато *PRTs* делују и као инструмент изградње мира и средство изградње државе. Будући да је већи број *PRTs* распоређен у подручја која нису пацификована, војне операције против побуњеника (*COIN – counter insurgency*) често имају приоритет. Тако *PRTs* у којима значајнији део састава чине цивили лакше усклађују војне, политичке и приоритете развоја. Поменути *PRTs* британских оружаних снага у Мазар-и-Шарифу водио је „тријумвират“ војних лица, дипломата и службеника задужених за развојне пројекте. Међутим, према оцени Роберта Перита, чак ни сами Британци нису били способни да касније понове тај почетни успех.³⁰

Цивили ангажовани у америчким *PRTs* жалили су се како их војници не подржавају у раду, те да их третирају као „уљезе“. Војници су били разочарани ресурсима које је Министарство спољних послова САД ставило на располагање дипломатама, а понекад и неприпремљеношћу самих дипломата за задатке који предстоје.³¹ Да проблем буде већи, дешавало се да дипломата нижег ранга буде постављен као шеф цивилне компоненте, за разлику од команданта *PRT* који је, по правилу, потпуковник.³² Тамо где није постојало заједничко разумевање улоге, одговорности, вештине, искуства сваког појединца ангажованог у *PRT*, сукоб личности је у значајној мери угрозио ефикасност тима.

Планирање и имплементација операција *PRTs* успешнији су у мери у којој у матичној држави постоји координационо тело за хоризонталну сарадњу свих владиних актера укључених у процес. Државе које су признале потребу за заједничким радом система одбране, дипломатије и агенција које пружају подршку развоју успешније су од других.³³

Политички обзир у матичној држави имају значајну улогу у одређивању намене *PRTs*. Тако се у Немачкој ангажман оружаних снага схвата у оквиру термина подршке развоју и хуманитарне помоћи. Политичке елите у тој држави нису вољне да задатке и циљеве *PRT* у Кундузу посматрају у контексту *COIN* операција, пошто домаће јавно мњење то не прихвата. Насупрот томе, САД и Велика Британија доживљавају концепт *PRTs*, поред осталог, и као употребљив алат у борби против побуњеника. Због те разлике у приоритетима трпи ефикасност рада *PRTs*. У Авганистану чак ни ко-

²⁹ Gravingholt, Gänzle and Ziaja: стр. 3.

³⁰ Перито: стр. 9.

³¹ “Provincial Reconstruction Teams In Afghanistan: An Interagency Assessment”: стр. 10.

³² McNerney: стр. 37.

³³ Исто.

манда НАТО није решила тај проблем.³⁴ Тако се усталила пракса да *PRTs* којима управљају друге чланице НАТО буду размештени у релативно стабилном северном и западном Авганистану, док они којима управљају САД остају у областима уз границу са Пакистаном.³⁵

Студија случаја чешког модела *PRT*

Сваки *PRT* у одређеној мери представља случај за себе, имајући у виду специфичности конкретних задатака и услова њихове реализације, којима структура тима мора бити подређена. У том смислу, разликују се профили цивилних експерата који ће бити ангажовани, бројчани однос цивилне и војне компоненте и слично. То значи да тимови у одређеном степену варирају по форми једни у односу на друге, али такође значи и да различити контингенти истог тима могу бити другачије структурирани. Што се чешког *PRT* тиче, садашњи контингент је већ трећи по реду. Његово потпуније сагледавање захтева кратак осврт на еволуцију присуства оружаних снага у Авганистану.

Прелазећи еволутивни пут од хладноратовске до савремене организације оружаних снага, чешка војска постигла је потпуну професионализацију 2005. године. Ту промену дочекала је са 1.822 војника ангажованих у пет иностраних мисија: у Авганистану, Босни и Херцеговини, Ираку, на Косову и у Пакистану.³⁶

Учешће оружаних снага Чешке Републике у почетку је било ограничено на 20 војника, који су базирали на међународном аеродрому у Кабулу. Главни елемент чинила је група стручњака за експлозиве и муницију, која је имала задатак да открива и уклања неексплодирани пројектиле и мине „изненађења“. Додатни елемент тог контингента била је МЕТЕО група, која је информације о метеоролошким условима прослеђивала задуженом особљу за контролу ваздушног саобраћаја.³⁷

Потом је формација јачине 50 војника стационирана у Фејзабаду, на североистоку Авганистана. Примарни задатак те групе била је заштита базе и патролирање у оквиру додељене зоне одговорности.³⁸ Још важније је да је тај

³⁴ "Provincial Reconstruction Teams: Lessons and Recommendations", стр. 7.

³⁵ Перито: стр. 3.

³⁶ Професионални припадници чешких оружаних снага били су ангажовани у противтерористичким активностима у Авганистану још 2004. године. Детаљније у: Јарослав Роушар, 2006, "The Czech Republic and its Professional Armed Forces" (Prague: Ministry of Defence of the Czech Republic), стр. 132.

³⁷ Исто.

³⁸ Исто.

елемент чешког контингента био задужен и за подршку немачког *PRT*, што је представљало значајан извор искуства за самостални чешки *PRT*, који је у то време био у процесу припрема.³⁹ Тада су у Авганистану одржавани избори, па је чешки контингент учествовао и у њиховом обезбеђивању.

Прва смена чешког контингента у *PRT*, настао као одговор Чешке Републике на савезничке потребе за појачањем у борби против талибана и пружању подршке легитимним авганистанским властима – централним задацима *ISAF* мисије, полетела је са аеродрома *Prerov-Bohor* 11. фебруара 2008. године и тиме отворила ново поглавље учешћа те земље у поменутој мисији. Тај контингент постао је оперативан 16. марта исте године. Планирано је да његова војна компонента има до 200 припадника, а цивилна до 10 припадника, подређених пуковнику Иви Стрехи, као команданту војног, односно Вацлаву Пехи, као руководиоцу цивилног дела мисије. За седиште им је одређена истурена америчка база „Шенк“ (*Forward Operational Base, FOB Shank*) у провинцији Логар, јужно од Кабула, у којој су припадници чешког *PRT* стационирани до данас. У *ISAF* ланцу командовања, провинција Логар, са још 12 провинција, потпада под „Регионалну команду Исток“ (*Regional Command East, RC(E)*).⁴⁰ Ротирање снага спроводи се сваких 6 месеци.

Друга смена (прва ротација) у оквиру контингента стигла је у базу Шенк 6. августа 2008. године. За команданта је одређен потпуковник Павел Липка, који је командовање операцијама *PRT* преузео 18. августа. Срж тог састава чинили су припадници 7. механизоване бригаде из Храница, ојачани потребним специјалистима. Руководилац цивилног дела мисије и даље је остао Вацлав Пеха. Овога пута цивилна компонента умањена је за једног члана, тако да је било 200 војника и 9 цивила.⁴¹

Коначно, трећа смена (друга ротација) у оквиру чешког *PRT* стигла је у базу 6. фебруара 2009. године. Његово језгро чинила је 4. бригада за брза дејства која је стационирана у месту Жатец, која је, такође, ојачана потребним специјалистима. Нови командант, потпуковник Петр Прохацка, преузео је команду 23. фебруара и заједно са новим руководиоцем цивилног дела мисије Бохумилом Рангловом стао на чело *PRT*, који има 275 припадника војног дела и 15 припадника цивилног.

Независно од тога која је јединица упућена у *PRT*, задаци које војна компонента извршава слични су и практично се свде на обезбеђење базе и пружање заштите цивилној компоненти током њеног ангажовања на терену. Тај задатак, међутим, није нимало рутински. Имајући у виду безбедносну ситуацију у региону у којем су ангажовани, припадници војног дела мисије

³⁹ <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=6568> (приступљено 29. јуна 2009).

⁴⁰ Исто.

⁴¹ Исто.

свакодневно се суочавају са високоризичним ситуацијама. Осим што постоји стални ризик да база буде нападнута, приликом кретања по терену непрекидно се мора бринути о минскоексплозивним средствима, заседама и сличним облицима угрожавања безбедности тима. Додатна отежавајућа околност при обезбеђењу цивилних експерата је и сам карактер њиховог ангажмана, који се остварује сарадњом са локалним актерима, са којима се морају унапред договарати о времену и месту сусрета. Када дође до сусрета, честа су дуга задржавања на истој локацији. Због психолошког утицаја на локално становништво, строге мере заштите нису примењиве.

Поред послова обезбеђења, чланови војне компоненте ангажују се и на обуци локалних снага, чиме доприносе изградњи система безбедности, а тиме и повећању административних капацитета власти у чијој се функцији налази.

Цивилна компонента *PRT* је оно што овај модел кризног менаџмента чини специфичним у односу на претходне. Управо се кроз тај елемент тима остварује највећи део задатака реконструкције којима се, између осталог, утиче и на стање људске безбедности становништва провинције.

Имајући у виду бројност и разноврсност задатака са којима се тим суочава приликом свог мандата, јасно је да флексибилност, мултидисциплинарност и познавање локалног контекста морају бити његова суштинска обележја. Потврду те тезе налазимо и у образовној и професионалној биографији припадника актуелне цивилне компоненте чешког *PRT*, на основу које видимо да се она састоји од експерата чије се вештине крећу од ветерине, агрокултуре, преко разних области технике, до односа са јавношћу.⁴² Тим реализује пројекте уз помоћ интензивне сарадње са локалним актерима, водећи рачуна о њиховој усклађености са Националном стратегијом развоја, чиме сопствено деловање уклапа у шира настојања.

Пројекти које реализује чешки *PRT*

Постоје три врсте пројеката на којима се ангажује *PRT*. Као критеријум за њихову класификацију узет је очекивани период у којем наступају њихови ефекти. Према томе, ради се о дугорочним, средњерочним и краткорочним пројектима, односно пројектима „брзог ефекта“. Чињеница је да су и дугорочни и краткорочни пројекти од суштинског значаја за успех мисије: дугорочни, јер се помоћу њих постижу ефекти на дуге стазе, који доприносе изградњи капацитета неопходних за достизање самоодрживости земље, а краткорочни због ба-

⁴² Погледати Интернет презентацију Министарства одбране Чешке Републике, <http://www.mod.gov.cz> (приступљено 30. јуна 2009. године).

вљења горућим питањима, значајним за свакодневни живот локалног становништва, чиме се задобија неопходно поверење и подршка житеља провинције.⁴³ Значај пројеката је и у томе што се путем њих запошљава и део локалног становништва, који на тај начин не само што добија прилику да заради средства за живот, већ и могућност да усаврши постојеће и стекне нове вештине и знања која му могу бити од користи у будућности.

Пројекти чешког PRT, сврстани према сфери друштвене активности:

1. Смањење сиромаштва

- помоћ земљорадницима у унапређењу метода сушења воћа и поврћа и производње млека. Пољопривредним задругама дониране су соларне сушилице и хладњаче. Планира се изградња четири колектора за млеко, а донирано је 1.250 канистера и
- више од хиљаду радника свакодневно ради у оквиру пројеката реконструкције и за то добијају недељну плату.

2. Подршка образовању

- стратегијом је планирано описмењавање становништва и унапређење основног и средњег образовања;
- до краја 2009. године планирана је изградња осам школа, које би требало да приме готово 12.000 ђака и
- извршена је реконструкција школе коју су похађале искључиво девојке, а коју су талибани и њихове присталице спалиле.

3. Развој здравствене заштите

- изграђене су две клинике, донирано је седам амбулантних кола, обезбеђене су петомесечне залихе лекова и финансирана је обука особља.

4. Јачање управе и подршка снагама безбедности

- Чешка војна полиција обучава Авганистанску националну полицију, а цивилни експерти пружају савете и помоћ ради унапређења рада полицијске академије у Логару и
- заједно са Министарством правде Авганистана, Чешка Република је финансирала изградњу новог затвора у Логару.

5. Остале активности

- надограђена је брана Сурчаб, једина брана у Логару која је у функцији;
- поправљени су канали за наводњавање;
- реконструисано је неколико мостова и поправљено 30 km путева и
- пружена је подршка медијима, у саставу шире стратегије подршке процесу транзиције.

⁴³ Исто.

Закључак

Заправо, *PRTs* су најуспешнији тамо где нестабилност и насиље спречавају озбиљније ангажовање међународних (и невладиних) организација. Успех је извеснији ако су ресурси поверени *PRTs* оформљени тако да одговарају проблемима локалне заједнице. Питање контроле, односно линије командовања, овде није од пресудног значаја. Суочени са проблемима попут племенских сукоба око земље, трговине наркотицима, крвне освете, међуетничког насиља – који подстичу оружани отпор снагама коалиције – *PRTs* се показују дораслим задатку.⁴⁴ Међутим, према мишљењу Петера Јакобсена, њихова употребна вредност се ту и завршава. Као и „плави шлемови“, *PRTs* се ослањају на пристанак локалних актера, и то на кратак рок. Они ће успети у оној мери у којој су централне власти у Кабулу способне да достигну легитимност и сувереност.⁴⁵

⁴⁴ “Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan: An Interagency Assessment”, стр. 11–12.

⁴⁵ Јакобсен: стр. 29–30.